

Ohje: Tehtävät liittyvät oheiseen aineistoon. **Valitse viidestä tehtävästä kolme.** Tehtävät arvostellaan pistein 0–6. Vastausta kirjoittaessasi voit lähteä siitä, että lukija tuntee aineiston. Vastauksessa esitetyt havainnot, väitteet ja tulkinnat tulee kuitenkin perustella aineiston avulla. Vastauksen sopiva pituus on noin kaksi sivua. Aloita jokainen vastaus uudelta sivulta. **Anna kullekin vastaustekstillesi otsikko.** Merkitse otsikon eteen myös tehtävän numero. Vastausten tulee olla selvästi ja siististi kirjoitettuja, mutta niitä ei tarvitse kirjoittaa puhtaaksi kuulakynällä tai musteella.

Tehtävät

1. Johanna Sinisalon romaani *Ennen päivänlaskua ei voi* leikittelee eri tekstilajien piirteillä. Mistä syntyy faktatekstin vaikutelma romaanin katkelmassa (s. 2)?
2. Mitkä katkelman piirteet paljastavat Johanna Sinisalon tekstin (s. 2) fiktioksi?
3. Mistä eri seikoista voi päätellä, että *Miehen kirjan* katkelmaa (s. 3–4) ei ole kirjoitettu tällä vuosisadalla?
4. Erittele ja tulkitse Reino Helismaan sanoitusta *Päivänsäde ja Menninkäinen* (s. 5) kauno-kirjallisena kertomuksena.
5. Vertaile Tuula-Liina Variksen (s. 6–7) ja Olli Luukkaisen (s. 8) kolumnien argumentointia.

Aineisto

Johanna Sinisalo: <i>Ennen päivänlaskua ei voi</i> (katkelma romaanista).....	2
Veikko Karumo ja Olavi Järvi: <i>Miehen kirja</i> (luku tietokirjasta).....	3–4
Reino Helismaa: <i>Päivänsäde ja Menninkäinen</i> (laulun sanoitus).....	5
Tuula-Liina Varis: <i>Pisaa päässä</i> (kolumni).....	6–7
Olli Luukkainen: <i>Terveellinen herätys</i> (kolumni).....	8

Huom.! Tekstien kieliasu on alkuperäisen julkaisun mukainen.

WWW.NETTIZOO.FI/~NISAKKAAT/PETOELAIMET

Peikkoja pidettiin ensin niiden suuresti ihmistä tai apinaa muistuttavan ulkomuodon vuoksi virheellisesti hominidien lähisukulaisina, vaikka tarkempi tutkimus onkin osoittanut että kysymys on konvergentista evoluutiosta. Peikkoa pidettiin kädellisenä, ja virhetulkinnan takia sen viralliseksi lajinimeksi tuli ensin ”pohjoinen luola-apina”, latinaksi *Troglodytes borealis*. Myöhemmin havaittiin lajin kuuluvan täysin omaan petoeläinheimoonsa *Felipithecidae*en, mutta apinaviitteet säilyivät vielä jonkin aikaa nimeyksessä *Felipithecus troglodytes*. Nykyään lajin vakiintunut, tieteellisesti eksakti, kansanperinteelle kunniaa tekevä latinalainen nimi on *Felipithecus troliius*. Mielenkiintoinen yksityiskohta peikon nimeämisessä oli kunnianarvoisan Societas pro Fauna et Flora -seuran kannanotto, joka ehdotti – myös myyttiperintöön ja hiisi-käsitteeseen tukeutuen – lajin nimeksi *Felipithecus satanus*.

Muita Felipithecidae-heimon eläimiä tunnetaan troliius-lajin lisäksi vain yksi: indonesialainen, jo lähes sukupuuttoon kuollut keltainen kissa-apina (*Felipithecus flavus*), joka on noin ilveksen kokoinen sademetsän keskikerrosten asukki. Lajien yhteisen kantamuodon oletetaan fossiililöydösten perusteella eläneen Kaakkois-Aasiassa.

Vaikka peikko on selvästi elintapojensa ja hampaistonsa perusteella petoeläin, Carnivora-lahko ei silti monen tiedemiehen mielestä ole oikea paikka *Felipithecidae*lle. On esitetty teorioita, että peikko olisi lähempää sukua hyönteissyöjille ja kädellisille kuin varsinaisille kissapedoille, mitä myös jotkin anatomiset piirteet vahvistavat.

On esitetty, että muutamat sellaiset eläinlajit, joiden olemassaolosta ei ole saatu vakavaa tieteellistä näyttöä (kuten taruissa ja huhupuheissa esiintyvä Tiibetin lumimies eli Yeti ja pohjoisamerikkalainen myyttinen Sasquatch eli isoalku) voisivat myös olla Felipithecidae-heimon ihmisiä vältteleviä edustajia.

Pitävät todisteet *Felipithecus troliiuksen* olemassaolosta saatiin vasta vuonna 1907, kun Keisarikunnan Aleksanterin Yliopiston eläin- ja kasvitieteen laitokselle Helsinkiin toimitettiin kuolleena löydetyn täysikasvuisen peikon ruho. Joitakin silminnäkijöiden peikkohavaintoja oli kirjattu aiemminkin, mutta tätä saduissa ja kansanperinteessä, kuten Kalevalassa, usein mainittua eläintä pidettiin tieteen piirissä taruolentona. Ilmeisesti maastossa silloin tällöin tavatut yksinäiset peikonpennut ovat myös pitäneet yllä myyttejä menninkäisistä ja maahisista. Tätä näkemystä tukee teoria, jonka mukaan peikot saattavat säädellä liian suureksi kasvanutta kantaa hylkäämällä poikasiaan.

Peikon erinomainen maastonsulautumiskyky, vaikeapääsyiset asuinpaikat, ihmisarkuus ja se, että se liikkuu vain hiljaa öisin ja talvehtii pesäluolissa eikä siis yleensä jätä lumeen jälkiä, selittänevät osaltaan lajin myöhäisen löytymisen. Peikon zoologinen historia on siis hyvin samankaltainen kuin esimerkiksi okapin, jonka tiede löysi vasta v. 1900, komodonvaraanin (1912) ja jättiläispandan (1937). Kaikista näistä eläimistä oli olemassa runsaasti suullista perinnettä ja alkuperäisväestön havaintoja, jotka kuitenkin tieteen taholta pitkään leimattiin myyteiksi ja uskomuksiksi. Tässä yhteydessä kannattaa muistaa, että maapallolla elää arviolta 14 miljoonaa eläinalalajia, joista on tunnistettu ja luokiteltu noin 1,7 miljoonaa eli alle 15 %. Esimerkiksi tieteelle aiemmin tuntemattomia, suhteellisen suuria sorkkaeläimiä (Meganuntiacus vuquangensis, Pseudoryx nghetinhensis) on löydetty niinkin myöhään kuin vuonna 1994...

Johanna Sinisalo, *Ennen päivänlaskua ei voi* (2000)

MIES TARTTUU PUHELIMEEN

Puhelin on eräs siunattuja ja kirottuja keksintöjä.

Harvapa mies selviytyisi arkisessa työssään kätevästi ilman puhelinta. Sen avulla työt saa luistamaan ja säästyvät monet turhat juoksut ja vaivat. Mutta myös yksityiselämässä se on hyvä palvelija. Ja samalla se kuitenkin on muuan tekijä, joka tuo ikuisen rauhattomuuden niin työpaikkaan kuin kotiinkin. Juuri kun mies kotona on saanut toivelit jalkaansa ja aikoo syventyä hyvään romaaniinsa, soi puhelin. Julle ilmoittaa, että »etkö, hyvä veli, muista, että tänään on Masan luona bridgeilta». Siihen jää kodikas ilta, ellei miehellä ole erikoisen lujaa moraalista selkärankaa. (Onhan miehellä tietysti sellainen, mutta tuskinpa viettelyksen ilmaantuessa.)

Kun puhelin soi, mies vastaa siihen sanomalla puhelinnumeron tai nimensä (»99,999» tai »Tuittunen» tai »Tuittusella»). Pelkkä »halloo» ei suinkaan riitä.

Kun mies soittaa jollekulle, hän lausuu puhelimeen vastaajalle: »Täällä lehtori Laava. Onko tohtori Kaava tavattavissa». On siis paikallaan aina ensin ilmoittaa oma nimensä. Jos mies soittaa jonkun aviovaimolle, on hänen ehdottomasti mainittava oma nimensä kaikkien väärinkäsitysten välttämiseksi.

Nyt kotiapulainen, joka on vastannut puhelimeen, lausuu lehtori Laavalle: »Hetkinen, minä katson» tai »Olkaa hyvä ja odottakaa. Minä katson.» Lehtori Laava vastaa: »Kiitos».

Kotiapulainen menee tohtori Kaavan luo ja ilmoittaa, että lehtori Laava pyytää puhelimeen. Jos tohtorimme ei syystä tai toisesta halua tulla puhelimeen, ei ehdi tai ei halua puhua lehtorimme kanssa, hän sanoo kotiapulaiselle, että hän ei ole tavattavissa. Kotiapulainen tulee uudelleen puhelimeen ja sanoo: »Halloo, tohtori Kaava ei ole nyt tavattavissa». Ja lehtori Laava ei voi muuta kuin sanoa: »Kiitoksia. Hyvästi». Mihin kotiapulainen voi vielä lausua »Kiitos. Hyvästi.» Asia on sillä selvä.

Tohtori Kaava voi tietysti tulla itse puhelimeen. Silloin hän sanoo: »Halo, Kaava» tai »Kaava puhelimessa» tai vain »Kaava». Ja niin alkaa Laavan ja Kaavan keskustelu.

Jos soittaja ei heti aluksi mainitse omaa nimeään, voi vastaaja tiedustella sitä ensin kerrottuaan, että etsitty henkilö ei ole nyt tavattavissa. Siis: »Tohtori Kaava ei ole nyt tavattavissa, mutta hän tulee kotiin suunnilleen klo 18. Keneltä voin sanoa tervetuloa?» Ja silloin lehtori Laavan on mainittava nimensä. On epäkohteliasta ja sekaannuksiin aihetta antavaa, jos Laava ei ilmoita nimeään, vaan sanoo ainoastaan »Soitan myöhemmin uudelleen».

Jos tohtori Kaava itse vastaa puhelimeen, keskustelu voi alkaa seuraavasti:

Prrrr

— 999,999

— Täällä puhuu lehtori Laava. Onko tohtori Kaava tavattavissa?

— Olen puhelimessa.

— Hyvää päivää.

— Hyvää päivää.

— Asiani koskee . . .

Eräs niitä typeriä kysymyksiä, joita vieläkin kuulee puhelimessa, on »Halo, missä on?» Siihen on parasta vastata asiallisesti toistamalla oman numeronsa tai nimensä,

mutta myös voi vain tiedustella soittajalta »Missä pitäisi olla?» Lähinnä vitseissä elää enää kysymys »Haloo, oletko se sinä? Se olen minä . . . » Jos soittaja ei kuule mitä puhelimeen vastaaja sanoo, voi hän varmistua siitä, että on soittanut oikeaan numeroon, tiedustelemalla »Onko 999.999?»

Puhelimeen ei tarvitse huutaa. Puhujien välillä on näet puhelinlanka. Tosin jollekin etäiselle maaseutupaikkakunnalle puhuttaessa kuuluvaisuus voi olla huono, mutta keskukset voivat vahvistaa ääntä tai välittää sanoman puolin ja toisin. Korkea kova ääni on vaikea ymmärtää. Matala rintääni on puhelimesta edukseen.

Puhelimesta syntyy helposti väärinkäsityksiä, joista voi kehkeytyä sekä hauskaa että ikävää. Mies pyrkii kaikessa selvyyteen. Siksi hän puhelimestakin pelaa avoimin kortein.

Veikko Karumo ja Olavi Järvi, *Miehen kirja* (1953)

Päivänsäde ja Menninkäinen

Aurinko kun päätti retken,
siskoistaan jäi jälkeen hetken
päivänsäde viimeinen.
Hämärä jo maille hiipi.
Päivänsäde kultasiipi
aikoi juuri lentää eestä sen,
kun menninkäisen pienen näki vastaan tulevan,
se juuri oli noussut luolastaan.
Kas, menninkäinen ennen päivänlaskua ei voi
milloinkaan elää päällä maan.

Katselivat toisiansa –
menninkäinen rinnassansa
tunsi kummaa leiskuntaa.
Sanoi: ”Poltat silmiäni,
mut en ole eläissäni
nähty mitään yhtä ihanaa!
Ei haittaa vaikka loisteesi mun sokeaksi saa –
on pimeässä helppo taivaltaa.
Jää luokseni, niin kotiluolaan
näytän sulle tien –
ja sinut armaakseni vien!”

Säde vastas: ”Peikko kulta,
pimeys vie hengen multa,
enkä toivo kuolemaa.
Pois mun täytyy heti mennä,
ellen kohta valoon lennä,
niin en hetkeäkään elää saa.”
Niin lähti kaunis päivänsäde,
mutta vieläkin,
kun menninkäinen yksin tallustaa,
hän miettii, miksi toinen täällä valon lapsi on,
ja toinen yötä rakastaa.

Reino Helismaa (1949)

Pisaa päässä

SUOMEN KOULUNUORISO on pudonnut kauas kärjestä Pisa-kilpailussa. Ilman Pisaakin on tiedetty, että koululaisten luku- ja laskutaito on heikentynyt. Sekin tiedetään, että lasten ja nuorten keskitymiskyky alkaa olla hakusessa, ja räjähdysalttius sekä koulussa että koti- ja kaveripiirissä on kasvanut.

Jos asiaa olisi tutkittu, samanlaisen kehitys näkyisi todennäköisesti myös aikuisväestössä. Niin koulun ja perheiden sisäisten kuin koulun ja kotien välisten suhteitten tulehtuminen osoittaa, että pitkää pinnaa puuttuu kaikilta osapuolilta.

Pisa-pisteitten romahdus kirvoitti julkisen keskustelun syistä ja syypäistä ikävään kehitykseen. Framille nousi teknologia, joka jakoi mielipiteet tasan kahtia. Toisten mielestä lapset ja nuoret eivät käytä sitä tarpeeksi, ja toisten mielestä he ovat uppoutuneet siihen liikaa. Tarpeeksi suhteessa mihin? Liikaa suhteessa mihin? Se ei ole käynyt minulle selväksi. Selvää sen sijaan on, että hienoinakaan kone ei opi eikä osaa opettaa.

EN OLE TEKNOLOGIAVASTAINEN, vaikka minua on kehruujennyjen potkijaksi joskus haukuttukin. En tulisi toimeen ilman tietokonettani ja kännykkääni. Tietokoneella teen kirjallisen työni, hoidan kirjanpitoni ja pankkiasiani, ja sähköpostitse suurimman osan kommunikaatiostani. Tarvitsen myös Googlea melkein joka päivä. Koska matkustan paljon työasioissa, mistään ei tulisi mitään, jos olisin lankapuhelimen varassa. Kirjailijantyössä teknologia helpottaa suuresti: yhdelle muistitikulle mahtuu useampikin romaani, ja käsikirjoitus on

sähköpostitse kustantajalla kirjaimellisesti alta aikayksikön.

Tietty romanttinen juhlavuus työstä kyllä on kadonnut. Muinoin kirjailija saattoi ahdistuksissaan polttaa koko käsikirjoituksensa ja aiheuttaa valtavan hälyn kustantamossa. Nyt tällaiselle teatraalisuudelle nauraisivat naurismaan aidatkin. Entisaikaan kirjailija usein kantoi käsikirjoitusnippunsa itse kustantamoon, sai kenties kupposen kahviakin. Editointivaiheessa hän kävi kustannustoimittajan kanssa nokakkain käsikirjoitusta läpi sivu sivulta. Nyt suurin osa kustannustoimittajan ja kirjailijan yhteistyöstä voidaan hoitaa sähköpostilla. Sujuvaa, mutta kieltämättä etäännyttää näitä elintärkeitä, joskus suorastaan terapeuttisia ihmissuhteita.

Teknologia ei todellakaan ole ongelma, mutta sen käyttö on. Miksi suomalaiset ovatkin niin älyttömällä tavalla hurahtaneet palvomaan teknologiaa, addiktoituneet laitteisiinsa, tehneet niistä leikki- ja pelivälineitä? Kun uusi laitemalli tulee markkinoille, intoillaan kaistapäisesti, miten monipuolinen se on peli- ja viihdevälineenä. Jo päiväkotilapset oppivat halveksimaan toistensa vanhan ”sukupolven” kännyköitä, trenditietoisten nuorten ja aikuisten oman arvontunto on kiinni tietystä logosta, kaikkien on raportoitava itsestään naamakirjassa, jotta tuntisivat olevansa olemassa. Voiko olla täyspäinenkään sellainen ihminen, jolla ei vielä ole tablettia eikä kosketusnäytöllistä älypuhelinta? Tappelu- ja tappopelien kehittäjät ovat suuria kansallisia sankareitamme.

Nettietiketistä paasataan, mutta ei ole keksitty keinoa, jolla ihmiset saataisiin sitä noudattamaan. Meno hurjistuu, eivät vain aikuiset ja nuoret vaan myös lapset ovat oppineet kiusaamaan raa’asti toisiaan, esiintymään keksityillä identiteeteillä, levittelemään omatekoisia

pornokuvia. Lapsiporno ja kaikenlainen petos ja huijaus kukoistavat netissä, ilman että yksittäiset harvat nettipoliisit pystyvät patoamaan kasvavaa vyöryä.

Vain **Pentti Linkolan** tapainen kertakaikkinen virsusuomalainen uskaltaa sanoa suorat sanat. ”On sanomattoman idioottimaista, että ihminen on lähtenyt mukaan teknologian palvontaan ja itsensä raunioittamiseen”, hän sanoo Sunnuntaisuomalaisen haastattelussa (8.12.).

Käyttöä ei Linkolakaan tuomitse vaan palvonnan.

LAPSET VALVOVAT öisin tietokoneen ääressä ja ovat päivisin väsyneitä koulussa. He eivät pysty keskittymään paria kappaletta pitempien tekstien, saati kokonaisen kirjan lukemiseen. Koska he ovat vanhempiaan etevämpiä tietsikan käytössä, vanhemmat eivät pysty kontrolloimaan, millä sivuilla he käyvät ja mitä puuhaavat. Netin käyttörajoitukset tepsivät vain pieniin lapsiin, jos heihin.

Miten aikuiset osaisivatkaan puutua lastensa touhuihin, jos he itse yötä päivää tuijottavat omaa ruutuaan kuin kaniini kobraa, tarkistavat viestinsä ja facebook-statuksensa puolen tunnin välein, hoitavat ihmissuhteensa twiittamalla. Zombieitahan he varsinaisessa valvemaailmassaan itsekin ovat.

PISA ON mennyt päähän, ja koulumaailman on vallannut verinen kilpailu. Ainahan koululaisen osaaminen on joutunut mittailun ja vertailun kohteeksi, numeroita annetaan, ja joku on aina priimus ja joku huonoin. Hassua, että tasa-arvon ja tasapäisen kohtelun nimessä esitetään numeroarvosanojen poistamista kokonaan, samaan aikaan, kun kilpailu laajenee yhden luokan oppilaiden välisestä luokkien ja koulujen ja kokonaisten valtioiden väliseksi. Joka vuosi pistey-

tetään lukiot yo-kirjoitusmenestyksen ja pääsykokeen keskiarvojen perusteella. Onko ihme, jos oppilaat itsekin alkavat laatia arvojärjestyksiä ja kohdella toisiaan sen mukaisesti?

Teknologiaa palvovassa yhteiskunnassa taito- ja taideaineet ovat hätää kärsimässä, vaikka joka ikinen asiantuntija tietää, miten tärkeitä ne ovat henkisen kehityksen kannalta. Oppiminen ei ole urheilua eikä kaupankäyntiä, siinä ei tarvita kilpailua vaan avoimuutta maailmalle, monipuolista tiedonhalua ja yksilöllistä kilvoittelua omaksi hyväksi eikä kenenkään tappioksi. Kilvoittelu on tiedon kärsivällistä keräämistä ja omaksumista, keskittynyttä perehtymistä, itseymmärrystä toisen ymmärtämiseksi. Siihen ei kone pysty.

Kirjoittaja on Joensuussa asuva kirjailija.

<<http://www.kansanuutiset.fi/mielipiteet/nakokulma/3093741/pisaa-paassa>>.
Luettu 20.1.2014.

Terveellinen herätys

nnakkoepäilykset Pisa-oppimistulostemme alamäestä osoittautuivat valitettavasti todeksi. Erityisesti itsetuntoamme pönkittänyt rankinglistojen kärkipaikoilla keikkuminen on mennyt, toivottavasti vain tällä erää.

Edellemme on mennyt erityisesti Aasian maita ja alueita. Siitä ei kannata hätkähtää, koska Japanissa, Shanghaissa, Singaporessa, Hongkongissa, Taiwanissa ja Koreassa on varsin vanhoillinen, jopa autoritääriin koulukulttuuri, jossa lapset istuvat ja oppivat. Hyvin monet lapset ovat lisäksi virallisen koulutusjärjestelmän ulkopuolisessa, itse maksetussa koulutuksessa. Jo 9–10-vuotiaiden koulupäivän pituus voi olla yli kymmenen tuntia. Sellaista mallia en ainakaan minä Suomeen halua.

Mutta edellemme ovat menneet myös Liechtenstein, Sveitsi, Alankomaat ja Viro. On syytä katsoa, mitä noissa maissa on tehty paremmin kuin Suomessa.

Monet maat ovat käyneet tutustumassa meidän koulutusjärjestelmäämme ja ottaneet siitä parhaita paloja, istuttaneet ne omiin järjestelmiinsä ja kehittäneet omaa koulutustaan. Näin viisas tekeekin.

Suomessa olemme virheellisesti alkaneet uskoa omaan erinomaisuuteemme pysyvänä ilmiönä. Olemme uskoneet menestyksen tulevan itsestään. Tämä sen jälkeen, kun muutaman vuoden käytimme siihen, että epäilimme tulosten oikeellisuutta.

Huomattavan huolestunut pitää olla suomalaisten nuorten osaamistason laskusta. Se on se iso juttu, samoin kuin se, että heikosti menestyneiden lasten osuus on hurjasti kasvanut ja erinomaisesti menestyneiden osuus huomattavasti vähentynyt. Meille on myös tullut heikosti menestyviä kouluja, heikompiakin koskaan aikaisemmin.

Eriytymiskehityksen lisäksi olen erittäin

huolestunut matematiikan osaamistulosten laskemisesta. Matemaattinen osaaminen muodostaa perustan monille asioille, erityisesti teknologialle. Se osaaminen on kohtalon kysymys Suomelle.

Pisa-tulosten on toimittava herätteenä sille, ettei menestys tule ilman työtä. Oppiminen tapahtuu parhaiten nimenomaan jokaisen omien ponnistelujen seurauksena. Lapset on saatava kehittämään lahjakkuuttaan potentiaalinsa ylärajoille. Mutta myös koulutuksen järjestäjien, koulujen ja opettajien on katsottava kriittisesti toimintatapaansa.

Toiminnallisuus lisää oppimishalua ja yleensä myös parantaa oppimistuloksia. Ylisuurissa ryhmissä toiminnallisuutta ei voi toteuttaa. Koulutuksen voimavarojen leikkaukset osuvat erinomaisen huonosti nyt todennettuun oppimistason kehitykseen.

Yksi selkeä asia on nyt viimeistään otettava osaksi opiskelua. Se on tieto- ja viestintäteknologia. Tekniikka ei oppimista ratkaise, mutta sen merkitys opetuksen uudistajana ja oppimismotivaation nostajana on erittäin tärkeä. Plus että teknologia on osa kaikkien kansalaisten elämää ja yhteiskuntaa.

Entä onko työrauhahäiriöiden lisääntyminen vienyt niin paljon opettajien aikaa varsinaiselta opetukselta, että se näkyy jo oppimistuloksissa?

Koulutukseen panostaneet maat ovat vertailussa parantaneet tuloksiaan. Suomessa päättäjät ovat lähinnä muistelleet omia kouluaikojaan ja leikanneet voimavaroja.

Toivottavasti vääränlainen itsetyytyväisyys nyt karisee. On pantava resurssit ja työolot kuntoon niin, että ne tukevat tavoitteellista työskentelyä. ●

Olli Luukkainen

olli.luukkainen@oaj.fi

”Lapset on saatava kehittämään lahjakkuuttaan potentiaalinsa ylärajoille. Mutta myös koulutuksen järjestäjien, koulujen ja opettajien on katsottava kriittisesti toimintatapaansa.”